

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Богатова О.Д.

студентка;

Яремчук Н.С.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРАВИЛА НАУКОВОЇ ДИСКУСІЇ

Однією з вимог Концепції державної політики в сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» є формування компетентного мовця, здатного обґрунтовувати судження, аналізувати, оцінювати, створювати комфортні умови для мовленнєвої взаємодії, дискутувати, толерантно відстоювати свої погляди, дотримуючись мовних норм і правил мовленнєвої поведінки, а також контролювати емоційно-інтелектуальні дії з метою забезпечення зворотного зв'язку. Навчальним ресурсом для реалізації завдання слугує дискусія, що «дає змогу ініціювати обговорення складних або суперечливих питань з теми, виявляти своє ставлення до подій і фактів, уникати конфліктів, оволодівати стратегіями й тактиками ефективної комунікації, що відповідають досвіду, інтересам, психологічним особливостям для досягнення життєвих цілей, удосконалювати мовне оформлення висловлювання, увиразнювати мовлення» [4, с. 1]. Метою статті є визначення правил та особливостей наукових дискусій, аналіз етапів розвитку наукової дискусії.

Наукова дискусія – це форма публічного обговорення і розв'язання суперечливого наукового питання, результатом якої є визначення єдиної правильної думки. В основі наукової дискусії лежить принцип недовіри, тому кожен дослідник повинен удосконалювати вміння і навички не тільки правильно, точно, чітко, послідовно висвітлювати основні положення, а й аргументувати позицію, самостійно відстоювати думки та судження. Г. Валєєв

справедливо стверджує, що тільки в аргументованому захисті основних тез свого дослідження можна довести науковій громадськості, що перед ними дослідник, який має власні погляди, відстоює свої позиції і володіє методами наукового дослідження [3, с. 196]. Н.Авдєєв називає 3 етапи розвитку наукової дискусії:

1. На першому етапі необхідно сформулювати проблему та мету дискусії, виявити актуальність теми і її значущість.

2. Другий етап передбачає початок обміну думками й аналіз висловлених ідей.

3. На третьому етапі учасники визначають єдині або компромісні думки, що дає змогу назвати цей етап консолідацією [1, с. 300–301].

На нашу думку, необхідно на цих етапах визначити правила дискусії, що сприяють розвитку навичок висловлювати власну позицію і прогнозувати поведінку (реакцію, запитання, відповідь) реципієнта. На першому етапі необхідно виділити такі правила: кожен з учасників повинен виступити, уважно вислухати співрозмовника, дотримуючись загальних норм поведінки (не перебивати, не нав'язувати власної позиції, не втручатися в доповідь, дивитися в очі співрозмовникові, виявляти повагу до співрозмовника, бути уважним, толерантним до слухача, намагатися зрозуміти позицію співрозмовника тощо), навести аргументи (сильні, слабкі) власної позиції, контролювати емоції, мовленнєву поведінку, жести, міміку, рухи тіла тощо. Дотримання визначених керівником дискусії правил підготує учасників до обов'язкового обговорення обраної теми та висловлення власної позиції, уникненню суперечки. На другому етапі наукової дискусії учасники повинні пам'ятати, що важливим правилом є бажання кожного учасника дійти згоди, а не перемогти опонента, ухвалення спільного рішення. Керівник дискусії контролює реалізацію мети дискусії, відстежує чіткість і доречність запитань учасників стосовно основної теми, регламентує час дискусії (триває не більше трьох годин, а учасникам, які хочуть висловити свою думку, відведено 5 хвилин). У випадку порушення правил керівник має право зупинити учасника та спрямувати до основної проблеми. На третьому етапі вирішальним є аналіз дискусії, формулювання висновків на основі спостережень за результатами, що відбивають мету. Дискусію вважають вдалою, якщо відбулася

зміна думки учасника, і невдалою, якщо учасники залишилися при власній позиції.

При проведенні наукової дискусії потрібно пам'ятати про доказ і спростування, бо вони мають свої особливості в цьому виді дискусії. Під доказом розуміємо міркування, в якому встановлюється істина будь-якої тези, що випливає з істинності інших суджень. Спростування – це міркування, спрямоване на руйнування доказів шляхом встановлення хибності або необґрунтованості раніше висунутої тези. Можна доводити істинність висунутої тези, а можна доводити її помилковість, тобто спростовувати. Отже, спростування можна розглядати як окремий вияв доказу. Спростування може бути як у формі очевидної, так і неочевидної критики. Неочевидна критика полягає в скептичній оцінці позиції без вказівки на слабкі місця. Очевидна критика (деструктивна, конструктивна, змішана) полягає у вказівці на конкретні недоліки в аргументації опонента [3, с. 118]. Деструктивною є критика, що спрямована на руйнування тези чи аргументів. Конструктивна критика наводить власні аргументи з метою спростування альтернативних тверджень. Змішана критика поєднує в собі конструктивний і деструктивний підходи. Необхідно додати, що наукові міркування, наведені з дотриманням раціональних доказів і спростування, спонукують до активних мовленнєвих дій (програмування власних висловлювань, заохочення співрозмовника до висловлення своєї точки зору, усунення недоречних, зайвих міркувань, обґрунтування думок), створюють умови для мовленнєвої взаємодії й взаєморозуміння, сприяють успішному спілкуванню, формують потребу в мовленнєвому самовдосконаленні.

На думку С. Шевчука, під час дискусії висловлювана думка учасника повинна характеризуватися якісними комунікативними ознаками культури мовлення: змістовність (глибоке осмислення теми й основної думки висловлювання, добирання інформаційних відомостей, спрямованих на розкриття теми та основної думки, реалізацію комунікативного задуму); правильність (дотримання норм літературної мови), логічність та лаконічність думок (забезпечення смислових зв'язків між словами та реченнями в тексті, різнобічне та повне висвітлення теми, уникнення зайвого); послідовність

(висловлення думок послідовно); багатство (уникнення невиправданого повторення слів, однотипних конструкцій речень); точність (точне й зрозуміле передавання змісту) [5, с. 12]. Важливою ознакою є доречність, адже забезпечує відповідність плану висловлювання і змісту специфічним умовам спілкування (ситуації, темі, жанру), а також виразність, що досягається самостійністю мислення, інтересом мовця до предмета розмови, залежить від звукового оформлення, що виявляється в милозвучності, інтонації. З-поміж основних якостей мовлення необхідно виділити щирість, що, на думку, І. Ющука, полягає в глибокій переконаності мовця у своїй цілковитій правоті, у справедливості того, що він стверджує [6, с. 33].

Отже, ефективність наукової дискусії як важливого засобу комунікації залежить від засвоєння керівником та учасниками умов і правил під час висловлення своєї думки та сприйняття думки співрозмовника.

Список використаних джерел:

1. Авдеев Н. Ф. Взгляд неравнодушного профессора на проблемы высшей школы. Москва : МГИУ, 2006. 380 с.
2. Брус М. П. Українське ділове мовлення : навч. посіб. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2014. 306 с.
3. Валеев Г. Х. Методология научной деятельности в сфере социогуманитарного знания. Москва : Наука, 2005. 234 с.
4. Зайцева В. В., Яремчук Н. С. Дискусія як засіб комунікативної взаємодії учнів на уроках української мови. Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівськ. зб. наук. праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Гельветика, 2020. Вип. 29. С. 163–170.
5. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення : навч. посіб. Київ : Алерта, 2008. 301 с.
6. Ющук І. Мова як засіб спілкування. *Дивослово*. 2004. № 8. С. 30–36.